

درآمدی بر آموزش منطق

روش نقد اندیشه

دکتر علی شیروانی

چاپخانه انتشارات دانشگاه تهران - تهران - ۱۳۵۷

شیروانی، علی ۱۳۴۲

درآمدی بر آموزش منطق، روش نقد اندیشه/علی شیروانی

قم مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران مرکز نشرهاجر، چاپ اول سال ۱۳۸۳.

۱۴-صفحه

شابک ۹۶۴-۹۵۲۸۹-۰-۳

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیفا.

کتابنامه: بصورت زیرنویس.

کتاب درباره مبحث مناقضات در منطق می باشد.

۱. سفسطه ۲. متعلق - راهنمای آموزشی الف. مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران. ب. عنوان:

درآمدی بر آموزش منطق

شناسنامه کتاب

نام کتاب:درآمدی بر آموزش منطق (روش نقد اندیشه)

نویسنده:دکتر علی شیروانی

ناشر:مرکز نشرهاجر (وابسته به مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران)

چاپخانه:تکارس

نوبت چاپ:هشتم - بهار ۸۸

شمارگان:۵۰۰۰ نسخه

قیمت:۱۵/۰۰۰ ریال

تعداد صفحه و قطع:۱۲۰ صفحه / وزیری

شابک ۹۶۴-۹۵۲۸۹-۰-۳

آدرس: قم - بلوار امین - کوچه ۵۵

تلفن مرکز پخش: ۰۲۵۱ - ۲۱۴۴۴۰۰

پایگاه اینترنتی: www.whe.ir نشانی الکترونیکی: Hajar@whe.ir

فهرست مطالب

۳۹	کلی و جزئی	۷	سخنی یا اسانید و خوانندگان ارجمند
۴۱	قضیه و الحام آن	۱۱	درآمد
۴۱	مفرد و مرکب	۱۳	پیدایش منطق
۴۲	مرکب تام و ناقص	۱۳	سوفیست‌ها
۴۲	خبر و انشا	۱۷	حکیم یا مغالطه‌کار
۴۵	انواع قضیه	۱۷	سقراط و افلاطون
۴۵	۱. حملی	۱۹	ارسطو
۴۵	۲. شرطی متصل	۱۹	منطق در میان مسلمانان
۴۶	۳. قضیه شرطی متصل	۲۳	چیستی و انواع تفکر
۴۷	موجیه و سالبه	۲۳	چیستی تفکر
۵۱	صورت و ماده	۲۲	انواع تفکر
		۲۶	نمونه‌هایی از تفکر منطقی
		۲۷	منطق و تفکر
۵۵	روش نقد اندیشه (مغالطات)	۲۹	مفاهیم اساسی در منطق
۵۷	بخش‌های سه گانه منطق	۳۱	تصور و تصدیق
۶۱	مغالطات	۳۱	علم و اقسام آن
۶۱	فواید فراگیری مغالطه	۳۱	تصور
۶۲	انواع مغالطه	۳۲	مصرف
۶۳	تبیین‌های مغالطی	۳۳	تصدیق
۶۳	مغالطه اشتراک لفظ	۳۴	حجت
۶۵	مغالطه ابهام ساختاری	۳۷	بدیهی و نظری
۶۷	مغالطه ترکیب مفصل		
۶۸	مغالطه تفصیل مرکب		

مقاله‌ «اینکه مغالطه است» ۱۰۳	مقاله‌ واژه‌های مبهم ۶۹
مقاله‌ تکذیب ۱۰۴	مقاله‌ تعریف دوری ۷۰
مقاله‌ انگیزه و انگیزخته ۱۰۵	مقاله‌ ذات و صفت (کنه و وجه) ۷۱
مقاله‌ توهین ۱۰۶	مقاله‌ علت جعلی ۷۲
مقاله‌ از طریق منشأ ۱۰۷	مقاله‌ بزرگ نمایی ۷۳
مقاله‌ پهلوان پنبه ۱۰۸	مقاله‌ کوچک نمایی ۷۴
مقاله‌ کامل نامیستر ۱۰۹	مقاله‌ دروغ ۷۵
مقاله‌ ارزیابی یک طرفه ۱۱۱	مقاله‌ توریه ۷۶
مقاله‌ در آمیختن دلیل و علت ۱۱۳	مقاله‌ نقل قول ناقص ۷۷
مقاله‌ ردّ دلیل به جای ردّ مدعا ۱۱۴	مقاله‌ تعریف ۷۸
مقاله‌ مناقشه در مثال ۱۱۵	مقاله‌ تفسیر نادرست ۷۹
مقاله‌ در مقام دفاع ۱۱۹	مقاله‌ تأکید لفظی ۸۰
مقاله‌ نکته انحرافی ۱۱۹	ادعای بدون استدلال ۸۱
مقاله‌ شوخی بی ربط ۱۲۱	مقاله‌ بستن راه استدلال ۸۱
مقاله‌ توسل به معنای تحت اللفظ ۱۲۲	مقاله‌ هر چه مدرسه‌ای می‌داند ۸۳
مقاله‌ تغییر تعریف ۱۲۴	مقاله‌ مسموم کردن چاه ۸۴
مقاله‌ تغییر موضع ۱۲۵	مقاله‌ تله گذاری ۸۵
مقاله‌ استثنای قابل چشم پوشی ۱۲۶	مقاله‌ توسل به جهل ۸۶
مقاله‌ خودت هم ۱۲۷	مقاله‌ برهان خواهی از مخالفان ۸۷
مقاله‌ البته، اما ۱۲۸	مقاله‌ طرد شقوق دیگر ۸۸
مقاله‌ در مقام استدلال ۱۲۹	مقاله‌ تکرار ۸۹
مقاله‌ سنت گرایی ۱۲۹	مقاله‌ فضل فروشی ۹۰
مقاله‌ عدم سابقه ۱۳۱	مقاله‌ کمیت گرایی ۹۲
مقاله‌ تجدّد گرایی ۱۳۲	مقاله‌ بار ارزشی کلمات ۹۳
مقاله‌ سنت گریزی ۱۳۳	مقاله‌ توسل به احساسات ۹۴
مقاله‌ برتری ثروت ۱۳۴	مقاله‌ عوام فریبی ۹۶
مقاله‌ توسل به اکثریت ۱۳۵	مقاله‌ توسل به مرجع کاذب ۹۷
مقاله‌ ترکیب ۱۳۶	مقاله‌ در مقام نقد ۹۹
مقاله‌ تقسیم ۱۳۷	مقاله‌ پارازیت ۹۹
مقاله‌ میانه روی ۱۳۸	مقاله‌ ادعای ابهام ۱۰۱
مقاله‌ قماربازان ۱۳۹	مقاله‌ «اینکه چیزی نیست» ۱۰۲

به نام خداوند حکیم خرد دوست

سخنی با اساتید و خوانندگان ارجمند

منطق، علمی است که به ما روش اندیشیدن و راه و رسم صحیح تولید دانش را می‌آموزد، لغزشگاه‌های تفکر را می‌شناساند و ما را به پرهیز از آن فرا می‌خواند. منطق در واقع به ما می‌آموزد که چگونه درست بیندیشیم. از این رو، بیشتر جنبه مهارتی^۱ دارد تا معرفتی.^۲ به همین دلیل، منطق را ابزار معرفی کرده‌اند، ابزاری از جنس قانون که به کار بستن آن، ذهن را از خطای در تفکر نگاه می‌دارد.

بر خلاف علوم می‌مانند فلسفه، تاریخ و جغرافیا، که در آن هدف دانستن است، در منطق هدف توانستن است، مانند شنا، دوچرخه سواری و اتومبیل رانی. شخصی را تصور کنید که در مقام تئوری، همه اطلاعات لازم را در باره شنا می‌داند، انواع شنا، چگونگی حرکت دست و پا و... اما مهارتی در این زمینه بدست نیاورده است. اگر او را به دریا افکنید آیا زنده می‌ماند؟ مسلماً خیر. کسی که قواعد منطقی را خوب می‌داند اما در به کار بستن آن مهارت ندارد نیز پیش از آنکه به ساحل حقیقت برسد، در گرداب خطاها و مغالطه‌ها و سفسطه‌ها غرق خواهد شد. و این است سر خطاهای بزرگ برخی منطق دانان برجسته در تفکرات فلسفی خود.

1. knowing how

2. knowing that

بنابراین، استاد منطق باید، تا می‌تواند، طالبان این علم را به تمرین و تطبیق و کاربرد قواعد منطق فراخواند و آن را کاملاً به نحو کاربردی آموزش دهد. مادر این نوشته، پس از اشاره‌ای کوتاه به تاریخچه، تعریف و فایده علم منطق و توضیح پاره‌ای از مفاهیم اصلی این علم، به بحث مغالطات پرداخته‌ایم؛ چیزی که امروزه تفکر نقدی^۱، منطق کاربردی^۲ و استدلال نقدی^۳ خوانده می‌شود، و ما ترجیح می‌دهیم آن را روش تند اندیشه بنامیم.

مغالطه (سوفسطیقا) نام یکی از هشت رساله‌ای است که ارسطو تألیف کرد و بعدها در کنار هفت رساله دیگر در مجموعه‌ای که ارغنون^۴ نام گرفت، تنظیم شد. در تعریف مغالطه گفته‌اند: قیاسی است مرکب از وهمیات یا مشبهات، با قیاس فاسدی که نتیجه صحیح بیارنیاورد. امروزه معنای عام‌تری برای مغالطه در نظر گرفته شده و آن عبارت است از هر نوع خطا و اشتباهی که به گونه‌ای با خطای در استدلال مرتبط باشد. بنابراین تعریف، که مادر این نوشته برگزیده‌ایم، مغالطه اختصاص به شکل‌های منطقی استدلال ندارد، بلکه در یک گزاره ساده نیز می‌تواند راه یابد. به دیگر سخن، هر روش نادرستی برای تولید باور در مخاطب، مغالطه خواهد بود.

امروزه در روانشناسی باور، به تفصیل، راه‌های پیدایش و تولید باور بررسی شده، و به خوبی روشن شده است که عوامل گوناگونی می‌تواند یک باور را در آدمی بوجود آورد. استفاده نادرست از این راه‌ها موجب مغالطه می‌گردد؛ مثلاً اگر از تکرار و تلقین برای القای یک گزاره نادرست استفاده کنیم، مرتکب مغالطه شده‌ایم. همچنین اگر از احساسات و گرایش‌های فرد برای تولید باور در وی سوء استفاده کنیم مرتکب مغالطه شده‌ایم.

-
1. Critical Thinking
 2. Applied Logic
 3. Critical Reasoning
 4. Organon

به هر حال بحث، مغالطات، کاربردی‌ترین و جذاب‌ترین بخش منطق است که متأسفانه در کتاب‌های درسی و غیر درسی منطق، در حوزه‌های علمی و دانشگاه‌ها، چنان‌که باید و شاید، بدان پرداخته نشده است. امروزه در مغرب‌زمین کتاب‌های متعددی در این باره تألیف و تصنیف شده و این ماده درسی جزء نیازهای عمومی دانشجویان به شمار آمده است. نگارنده سال‌ها پیش در جزوه‌ای که به صورت‌های گوناگون منتشر شد، ۴۴ مغالطه را به شیوه کاربردی و ساده ارائه کرد و اینک اصرار مدیریت محترم پژوهش حوزه‌های علمی خواهران، این فرصت مجدد را برای نگارنده پدید آورد تا به گونه‌ای گسترده و مناسب‌تر بحث مغالطات را عرضه کند.

چند نکته

در این جا توجه اساتید و خوانندگان گرامی را به نکات زیر جلب می‌کنم:

۱. فراگیری مغالطات برای آن است که خود اشتباه نکنیم و دیگران را نیز به اشتباه نیندازیم، نه آنکه هنر فریب دادن دیگران را بیاموزیم. مبدا همچون کسانی باشیم که وقتی به آنان سحر می‌آموختند تا بتوانند آن را باطل کنند، خود به کار ساحری پرداختند.^۱

۲. در برخورد با دیگران هرگز با صراحت نگویید: «شما مرتکب مغالطه X شدید». این اولاً: اهانت است، ثانیاً: موجب عکس‌العمل منفی طرف مقابل می‌شود. و ثالثاً: برخلاف اخلاق گفت و گو است.

۳. یک مورد ممکن است از جهات متعدد، مصداق چند مغالطه باشد

۴. برخی از مواردی که مغالطه به شمار آمده، همیشه و همه جا مغالطه نیست؛ بلکه باره‌ای از آنها کاربرد صحیح نیز می‌تواند داشته باشد، مانند تکرار، که برای در دل

نشان دادن مطلبی که صحت آن ثابت شده است، بکار می‌رود؛ و نیز گاهی، از باب مقابله به مثل با حریف لجوج، برهان و دلیل کارایی ندارد، و ناچار برای غلبه بر او، باید از شیوه‌هایی همچون خودش بهره برد، مثلاً کسی را که با طنز مجلس را به هم می‌زند، باید با متلک جانانه‌ای خاموش کرد. بسیاری از آنچه با عنوان مغالطه مطرح کرده‌ایم، کاربرد نیکو و به‌جا نیز می‌تواند داشته باشد.

سپاس و قدردانی

باید از دانشور گرامی جناب علی اصغر خندان یاد کنم که با تألیف کتابی خوب در باب مغالطات و به نام مغالطات، راه را برای فارسی‌زبانان علاقمند به این بحث جدید، هموار کرد و نگارنده نیز در این نوشته از آن بهره فراوان برد. مطالعه آن کتاب برای مدرّسان این نوشته، فرض عین است.

از همه عزیزانی که در مرکز مدیریت حوزه علمیه با اخلاص و برای بهینه کردن آموزش علوم دینی تلاش می‌کنند، تشکر می‌کنم و از خدای بزرگ مزید توفیق ایشان را خواهانم. همه ما منت‌دار و مدیون امام راحل و خون‌های شهیدان فراوانی هستیم که در راه اسلام و برای حفظ امنیت، استقلال و آزادی این کشور جهاد کردند و زمینه رشد و گسترش علوم دینی را در این مملکت فراهم ساختند.

پروردگارا، به ما اخلاص مرحمت فرما، و در پاسداری از خون شهیدان یاریمان ده و این قلیل را به فضل و کرمیت بپذیر.

والحمد لله رب العالمین

قم مقدس - حوزه علمیه

علی شیروانی

اول رمضان المبارک ۱۴۲۴ / آبان ۸۲

Shirvani@hawzeh.com